

ELŐSZÓ

Quo vadis, Domine?

1. kép. Középkori vésett díszű
fejesgyűrű liliomábrázolással
az egykori Cégény faluból

A budapesti székhelyű Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont és a hajdúböszörményi Hajdúsági Múzeum alaposan megfontolt, közös elhatározása, hogy ezzel a művel is fórumot biztosít a szakemberek és a tudomány iránt érdeklődő jó szándékú nagyközönség közötti párbeszédre. A régészet – mint a kulturális örökségünk feltárása, megőrzése és széles körben való ismertetése szempontjából az egyik leginkább érintett tudományterület – mindig is a közfigyelem középpontjában állt. Ugyanez mondható el a közbeszédben csak „fémkeresőzésként”, a kötetünkben pedig következetesen „műszeres leletfelderítésként” nevezett tevékenységről, melynek megítélése mindkét oldal képviselőit bizonyosan vitára, együttgondolkodásra és remélhetőleg a társadalom egésze szempontjából hasznos együttműködésre sarkallja.

Ezzel a *Bacskai István* tiszteletére összeállított kötetnek a megjelentetésével elsősorban arra kívánjuk felhívni a közvélemény figyelmét, hogy a fémkeresőzést senkinek és semmilyen körülmények között nem lehet csupán hobbiként üznie, hiszen akaratlanul, pusztán jó szándékkal is felbecsülhetetlen károkat lehet okozni vele: közös tárgyi és történeti hagyatékunk megóvása szenvedhet pótolhatatlan veszteségeket e csillapíthatatlan szenvedély parttalan művelése által.

Munkánk az archeológia egyik kutatási módszerét, a napjainkban egyre szélesebb körben alkalmazott műszeres leletfelderítést állítja középpontba – kissé talán rendhagyó módon. E módszer szinonimájaként gyakran használják a fémkeresés, kincskeresés szavakat, és nemcsak a régésszakmán kívüliek, hanem maguk a régészek is. Ezek a kifejezések azonban nem feltétlenül a szóban forgó tevékenység tudományos jellegét hangsúlyozzák. Ezt a jelenséget azzal magyarázhatjuk, hogy a régészek egy nem jelentéktelen része is idegenkedik még a fémdektor alkalmazásától, amelynek az az elsődleges oka, hogy ezt az eszközt – sajnálatos módon sokszor nem ok nélkül – közvetlenül az illegális kincskereséssel, kincskereskedelemmel és a lelkiismeretlen lelőhelyrongálásokkal kapcsolják össze.

Nehezíti a helyzet higgadt megítélését, hogy nem lehet érzelemmentesen nyilatkozni az illegális kincskeresőről. Napjainkban ugyanis már mintegy ötezerre tehetjük azoknak a számát Magyarországon, akik hobbifémkeresősöknek tartják magukat. Ők azok, akik rendszeresen (hétvégenként vagy akár mindennap, délutánonként) hódolnak szenvedélyüknek, és elsősorban valamilyen szép tárgy megtalálásának vágya hajtja őket. A fémkeresősöknek van azonban egy másik rétege is,

akik megélhetési célból, egyenesen a feketepiacra dolgoznak, s nem ritkán megrendelésre. Ők azok, akik óriási károkat okoznak a régészetnek azzal, hogy az eredeti lelőhelyükről, *in situ* lelőköörülményeik közül kiemelik a leleteket, amivel a lelőhely állapotában visszafordíthatatlan változásokat idéznek elő. Az így szerzett értékes fém tárgyak áruba bocsátásával – egyes becslések szerint – évente mintegy 500 millió forintos kárt okoznak, és ez csak az anyagi oldala e kérdésnek. Ennek ellenére szinte alig tudunk tenni valamit e károkozás megakadályozása érdekében. Hiába foglalja jogszabályba a törvényalkotó, hogy a fémdetektoros kutatás csak feltérési engedély birtokában végezhető, a törvénynek érvényt szerezni nagyon nehéz. Ezt támasztja alá az a tény, hogy tapasztalataink szerint a régészeti lelőhelyek rongálása miatt csak nagyon kevés jogi eljárás indul, és még kevesebb jut el bírósági szakaszba. Emellett az sem mellékes, hogy ezeken a tárgyalásokon a régészeknek kell hatványozottan bizonyítani az igazukat.

Az első kérdés, ami azonnal felmerül e téma vizsgálatakor, hogy egyáltalán tekinthetjük-e hobbinak a régészeti leletek ilyen eszközökkel való keresését? A kötet egyértelműen azt a választ sugallja az olvasónak, hogy nem. Minden kortárs szakember tanulmánya azt szemlélteti, hogy egy-egy régészeti lelőhely feltárása mennyivel szegényebb lett volna, ha ott a fémdetektorral talált leletek nem kerültek volna elő. A kötet elemzéseit közreadva reméljük, hogy minden olvasóban az fogalmazódik meg elsősorban, hogy a régészet olyan diszciplína, amelynek az egyik korszerű kutatási módszere a műszeres leletfelderítés, s melynek lassan kialakul a maga módszertana, amit feltétlenül el kell sajátítani ahhoz, hogy a megcélzott tudományos eredményeket elérhessük.

Ma már azonban elmondhatjuk, hogy Magyarországon a fémkeresősöknek van egy harmadik, bár sajnálatos módon még csak egy igen szűk rétege. Ők azok, akik régész szakemberek irányításával az ásatásokon dolgoznak. Ebbe a szűk rétegbe tartozik az a személy is, akiről ez a kötet szól.

Bacskai István messziről indulva vívta ki magának azt a megbecsült helyet, amit most elfoglal a magyar régészetben – annak ellenére, hogy nincs régész végzettsége. Nem tartja magát sem hobbikeresősnek, sem amatőr régésznek, mindössze a hosszú idők során elsajátított műszaki ismereteinek maximális kihasználásával a muzeológusok munkatársa kíván lenni, és a múlt minél teljesebb megismeréséhez szeretne hozzájárulni. A történelem szeretete, a múlt megismerésének vágya terelte őt a múzeumok és a régészek felé. Az első lelőhelyek önálló felfedezése során már szem előtt tartotta azt az elvárást, hogy a leleteknek a legjobb helyük a múzeumokban van. Számos régészeti vonatkozású helyre hívta fel a muzeológusok figyelmét, így biztosítva azok megóvását. Tevékenységét 2006-ban a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal *A kulturális örökség megmentéséért* díj átadásával jutalmazta; majd 2010-ben az oktatási és kulturális miniszter *A régészeti örökségért – Schönvisner István-émlékérm*et adományozta Bacskai Istvánnak a hajdúnánási lakóhelye

és környéke régészeti lelőhelyeinek bejelentése, valamint műszeres felderítése terén végzett jelentős és példamutató munkájáért.

E tanulmánykötet két fejezetből áll. Az első rész a fémkeresős Bacsikai István írásait tartalmazza, melyekben egy-egy lelőhely általa elképzelt, fiktív történetét meséli el. Irodalmi vénájának és szakirodalmi olvasottságának köszönhetően olyan történetek elevenednek meg bennük, amelyek színessé, élővé varázsolják a történelmet, és közelebb hozzák a ma emberéhez az évszázadokkal, évezredekkel ezelőtti történet eseményeket. Ebben a részben helyet kapott egy tudományos igényességgel megírt publikáció is, melyben a szerző a műszeres leletfelderítés általa kidolgozott, a régészeti kutatás igényeihez igazodó módszertanát ismerteti. Ez a cikk Bacsikai István „ars poeticája”. Egyértelműen kitűnik belőle, hogy jogkövető magatartást folytatva a fémkereső detektorral milyen hasznos segítséget lehet nyújtani a régészeknek. A tanulmány határozottan állást foglal, melynek során tudományos kutatási módszerként mutatja be a fémkeresést. A műszeres leletfelderítés kutatási módszerének kidolgozásával szigorú elhivatottságról tesz tanúbizonyságot. Ma már természetes, hogy eredményeiről különböző szakmai rendezvényeken, régészeti konferenciákon is beszámol.

A kötet második részében zömmel olyan ásatásvezető régészek szólnak meg az ország különböző tudományos intézményeiből, akik a hagyományos ásatási módszerek mellett a műszeres leletfelderítést is alkalmazzák feltárásaik során. Bacsikai Istvánnal való találkozásukról, a fémkeresőzésről vallott nézeteikről egy-egy kiemelkedő lelet vagy lelőhely kapcsán írnak, némelykor a személyes élményeiket és érzéseiket sem titkolva a nagyközönség előtt. Véleményük nem egy húrra van hangolva, írásaikból érezhető, hogy a szakmán belül is megoszlanak a nézetek, és még további egyeztetésekre van szükség e módszer alkalmazásának helyére, idejére és az együttműködés lehetséges módozataira vonatkozóan.

Könyvünket vitairatnak szántuk, s reményeink szerint minden érintetthez eljut: azokhoz a szerencsésekhez, akik a régészetet hivatásszerűen, saját kutatóhelyeik révén művelhetik, és azokhoz is, akik olthatatlan gyűjtési szenvedélyüknek fémkeresőzéssel adóznak hazánkban.

Hajdúnánás–Rákospalota, 2016. augusztus 8.

Bálint Marianna – Szentpéteri József